

Prijel sem jo okrog vratu, tik k obrazu sem se vzpel, pogledal v oči. Gledal sem jo dolgo, dolgo, brez usmiljenja. Nuna je vzdrgotala. Roka se je odločila, padla v temo. In je zajokala. Njene rame je stisnil iht.

Ivan Albreht:

Doživljaj.

Svojega starega očeta se spominjam kot častitljivega starčka. Po šegi, ki je tiste dni že s pospešeno naglico izumirala, je nosil dolge lase, ki so se mu usipali globoko na tilnik. Bili so že čisto beli ter na temenu nekoliko zredčeni. To je bil na tem človeku menda edini znak visoke starosti; kajti sicer je bil moj stari oče čil in čvrst. Vsaj meni, ki sem bil takrat sedemleten dečko, se je zdel višek vsega popolnega in blagega na svetu. Ljubil sem ga z vso ljubeznijo, kolikor je premore tak otrok, poslušal njegove besede ter hranil njegova številna pripovedovanja kakor dragocen zaklad v svojem srcu. Vedel je namreč povedati toliko, da nama večeri niso bili nikdar predolgi, deževna jesen nikoli dolgočasna, dà, celo toliko, da sem hotel biti neprenehoma blizu njega in nisem maral ne igrač, ne družčine svojih vrstnikov.

Bogve, koliko lepega, ki je bilo morda njegova last, je že izginilo iz mojega spomina, še danes pa mi je živo pred očmi tale doživljaj:

— To je bilo takrat, — je pravil stari oče, — ko sem bil jaz tvoje starosti, takole pred kakimi petinsedemdesetimi leti. Jesenski čas je bilo, že po svetem Martinu. Oče so gnali nekam daleč par volov na semenj, par lepih sivcev. Zjutraj so šli zgodaj še po temi; pod noč so pa rekli, da pridejo spet domov. Jaz sem se jim bil še prejšnji večer priporočil, naj mi prinesejo belega kruha, in so mi tudi obljubili. Takrat je bilo še vse drugače, veš. Bel kruh smo imeli samo o božiču, veliki noči in o binkoštih, drugače smo pa otepali ovsenjak, ki zbada po ustih kakor brinje. Zato sem bil očetove obljube silno vesel in se mi je vso noč sanjalo o belem kruhu. Tudi zjutraj sem se zbudil, dasi je bila še trdna tema, ko so oče odhajali. Slišal sem, kako so rekli materi: «Pazi nase in na vse skupaj, če bi me ne bilo več nazaj!» Mati so zavrnilo: «Oh, ne bodi tak! Kamor greš, govoriš tako!» Nato spet oče: «Kdaj človek gre, to ve; kdaj se vrne, je v božjih rokahl!» Potlej sem spet slišal mater: «Mešetarjev se varuj in glej, da se preveč ne zapleteš mednje!» Nato so še pokropili živino, rekli: «Bog in ta sveti križ božji!» pa so pognali. —

— Jaz, ki sem bil lepo na toplem pod odejo, sem mislil medtem na očeta, na semenj in na beli kruh. Tisti dan se mi je zdel strašno dolg. Šole takrat pri nas še nismo imeli, doma v takem času tudi ni bilo posebnega dela, vsaj za delavce moje vrste ne, zato sem se iz dolgega časa pretegal iz kota v kot in delal sebi in drugim nadlego. Mati so mi jih morali parkrat pošteno naštetiti, češ, da sem spak, ker nič ne ubogam, in da ne bom dobil belega kruha. —

— Te grožnje sem se zbal na vso moč, pa sem zlezal v kot na peč in čakal, kdaj se bo zvečerilo. Pod večer so me potlej napravili za svetarnika ter me tako prisilili, da sem bil miren. Seve, ti ne veš nič več, kakšno delo je imel svetarnik. Zdaj pozna že vsaka bajta petrolejko, takrat smo pa še povsod svetili s trskami. Imeli smo visoko stojalo, kamor smo kakor v klešče pritrdili gorečo trsko, svetarnik pa je moral skrbeti, da je bilo vedno dovolj svetlobe. Kakor si se malo kam zagledal, je bil brž ogorek prevelik in luč preslaba, pa je hitro kdo zagodrnjal, zakaj ne utrinjaš o pravem času. —

— No, prav za prav sem bil s tem delom zadovoljen, ker je bila svetarniška služba imenitna, prihranjena volarju ali kvečjemu pastirju. —

— Tako sem sedel, utrinjal gorečo trsko in jo vestno nadomeščal z novo, kadar je začela dogorevati. Bilo ni nobenih posebnih pritožb in so bili zadovoljni z menoj vsi, ki so imeli v hiši kaj opravka: hlapec, ki je obdeloval toporišča na rezilnici, pa tudi mati, pastir in volar, ki so pri peči za mizo prebirali fižol. —

— Ves dan je bil nekako čmeren in tudi precej mrzel, pod noč se je pa vreme utoplilo. Naenkrat je hlapec povedal: «Dež!» Potem je začela divjati še sapa. Dekla, ki je v kuhinji kurila za večerjo, je prišla v sobo in tožila, da ji nikakor noče goreti v peči. Mati so ji šli na pomoč, toda obema skupaj se ni hotelo prav nič kaj posrečiti, tako je divjalo zunaj. —

— Hlapec, ki je bil že precej v letih (Martin smo mu rekli), je začel pripovedovati strašne zgodbe o razbojnikih. Potlej je začel govoriti o veščah, ki begajo in zavajajo popotne ljudi, pa tudi o zlih urah in slabih minutah. Vseh se nas je polastila groza in še sedaj dobro vem, kako si niti z očesom nisem upal treniti od goreče trske, da ne bi kje zagledal kake pošasti. —

— Ko je jel Martin praviti, kako hudo razsaja burja, kadar si kdo vzame življenje ali se pa nenadoma kje ponesreči, sem si komaj upal dihati. «Nocoj zategava in cvili čisto tako,» je končal in obmolknil. Namesto njega sem se oglasil jaz, pa ne z besedami,

temveč z jokom. V strahu sem bil malo pogledal proti oknom in se mi je zazdelo, da strmi cela vrsta obrazov vame. «Kaj se pa cmeriš?!» je zarentačil Martin. Mati so me prišli tolažit, volar in pastir sta pa godrnjala, da nič ne vidita, ker toliko časa ne utrnem trske. Tedaj je nenadoma močno potrkalo na srednje okno, kakor da bi kdo klical, naj mu odpremo. «Kdo je?» je vprašal hlapec, pa ni dobil odgovora. Mati so hitro utrnili trsko, volar pa je stopil k oknu. Medtem je potrkalo drugič. «Kdo je?» so zdaj zaklicali mati. Tudi njim se ni hotel oglasiti. Še tretjič je potrkalo, toda volar ni videl nikogar, čeprav je stal pri oknu. —

— «Kdo se neki smodi tod okrog hiše?!» je zagodrnjal hlapec in odšel ven. Vsi so bili nekam splašeni. Pastir se je prekrižal, volar se je odmaknil od okna ter obstal sredi hiše, mati pa so stali pri meni ter me tolažili, češ, da sem zdaj že priden in da naj se nič ne bojim. —

— Ko sem nehal jokati, sem vprašal mater, zakaj ni očeta tako dolgo domov. Še preden so mi odgovorili, se je vrnil hlapec in dejal, da so skoraj gotovo trkale na okno mačke, ko so iskale zavetja pred dežjem. —

— Vidiš tole brazgotino na čelu, tukaj na desni strani proti sencem? No, to je še spomin na tisti večer. Vse življenje ga nosim in tudi v grob ga ponesem s seboj. —

— Ker sem bil še majhen, kajne, in je trska svetila tem bolje, čim višje je bila pritrjena, so mi postavili stojalo na klop. Tako sem pri svojem delu ostal lahko lepo na peči. —

— Polagoma sem skoro pozabil na tisto trkanje, ki me je bilo prej tako preplašilo. Mati so odšli v kuhinjo, ko so me videli pomirjenega, ostali pa so se spet jeli razgovarjati o tem in onem ter so nadaljevali vsak svoje delo. Tedaj nenadoma zaslišimo, da pridejo voli krog ogla. «Gospodar!» zakliče hlapec in stopi proti vratom, jih odpre ter še enkrat opomni mojo mater, da pridejo oče. «Hvala Bogu!» veselo vzkliknejo mati ter ukažejo dekli, naj nese luč v hlev, sami pa hite očetu naproti. —

— Ko sta slišala to, sta tudi pastir in volar veselo planila iz hiše, za njima pa sem se podviral še jaz, da bi tem prej videl očeta in dobil obljubljeno darilo, kos belega kruha, ki sem ga tako željno pričakoval. V tisti naglici sem se nekoliko spodtaknil, prekucnil stojalo z gorečo trsko in padel, kakor da bi mi kdo spodrezal noge. Vse zvezde sem videl, tako sem telebnil z glavo ob rob peči, prijeti se pa nisem mogel nikamor. —

— Naenkrat sem zaslišal govorjenje, voda je šumela blizu mene in vse se mi je zdelo narobe. «Kje pa sem?» zakričim v

strahu, pa mi naenkrat odgovore oče: «Pri meni!» Ko se natančneje razgledam, vidim, da stojim onkraj Ločja na Zašivniku. Saj veš, kje je Zašivnik? V brezno na desni strani poti, ki pride s hribov, ponikne tam blizu deroč potok, kolikor se ga ne razleze po močvirnatem Ločju. Kajne, to veš? No, tisti potok sem slišal šumeti! —

— Gledam očeta, gledam in se čudim in ne rečem nič. Tudi oče me gledajo. «Le hitro pojdiva,» pravijo, «voli so že spredaj!» Greva, greva, dež naju moči, da kar lije z naju, hodiva in hodiva, pa ne prideva nikamor. «Belega kruha sem ti prinesel,» pravijo čez čas in jaz poskočim od veselja. «Belega kruha,» ponavljam in se smejem. V tistem trenutku se nenadoma domislim, da imajo oče obleko vso premočeno. «Gotovo je tudi kruh ves razmočen in ne bo za nobeno rabo več,» si mislim, a ne povem, ampak vprašam samo: «Ali bova kmalu doma?» «Le potrpi,» me potolažijo oče, «slabe pol ure, pa bova že lepo na suhem in na toplem.» —

— Potlej spet greva, toda volov le ne doideva. Naenkrat se mi zazdi, da hodijo oče nekam preveč počasi. Bolj in bolj se me loteva strah, ko spoznam, da se še skoro nisva ganila z mesta, dasi hodiva že toliko časa. «Oče,» pravim in primem očeta za roko. Potem molčiva spet nekaj časa oba, hodiva po temi in v tistem mrzlem dežju in ne prideva dalje. Meni začne iti na jok, oče me pobožajo: «Nič se ne boj,» pravijo, «nocoj malo težko hodim. Tamle zadaj, v gozdu nad Zašivnikom so me napadli, ne vem kdo, pa mi niso imeli kaj vzeti, ko nisem prodal volov.» «Napadli?» zajokam jaz na ves glas in se z obema rokama oprimem očeta. Potlej me spet jamejo božati: «Le nič ne jokaj! Saj sem ti prinesel belega kruha!» —

— Kaj mi je bil zdaj mari beli kruh?! Stokrat ljubši bi mi bil ovsenjak, pa najsi bi me bil še tako zbadal po ustih. «Ni nič hudega!» so me tolažili oče, ko sem le molčal. «To so bili gotovo potepuhi, kakršni se radi klatijo po semnjih. Oplazili so me pa prav pošteno.» —

— Potlej nisva govorila nekaj časa prav nič, a pot je bila dolga, kakor da hodi Ahasver z nama. Naenkrat spoznam, da sva na Ločju. «Tukaj morava paziti, da ne zabredeva s pota, ko je taka tema,» pravijo zdaj oče ter me venomer love z roko. «V suhem Ločje ni nevarno,» mi razlagajo spotoma, «jesensko deževje ga pa hudo razmoči.» Medtem začutim pod nogami vedno mehkejšo pot in si ne upam več dalje. —

— «Ali sva res zašla?» se čez nekaj časa zavzamejo oče in tipljejo z nogami, kje bi bilo bolj trdo in varno. «Malo počakaj!» mi reko nato ter izpuste mojo roko. V temi ne vidim ničesar, le očetov korak sreblje in štrofuta po močvirju. Tedaj hipoma zaslišim krik: «Jezus, Marija!» «Oče,» zajokam, iz teme pa se ponovi spet isti obupni klic. —

— Oče se pogrezajo, me spreleti kakor blisk. Strašna groza me obide. Rad bi kričal na pomoč, pa ne morem. Kakor se tudi mučim, noče biti glasu iz grla. Rad bi tekel klicat ljudi, pa tudi to se mi ne posreči. Noge so kakor svinčene ter se ne ganejo. Še enkrat, dvakrat slišim očetov klic in napnem vse sile ter se — zavem na postelji. Mati jokajo kraj mene ter mi devajo mrzle obkladke na glavo. —

— Gledam, gledam in ne morem razumeti, kje sem in kaj se godi z menoj. «Bog bodi zahvaljen! Da ti je le odleglo,» si odahnejo mati, meni pa se vse vrti. Čisto natanko se mi zdi, da še slišim očetov glas. «Kje sem?» vprašam mater, ki mi začnejo praviti, kako sem padel raz peč in v kakšnih skrbeh so bili, ker sem zdaj ves čas samo stokal, ne da bi se bil zavedel. «Tudi očeta si klical,» povedo nazadnje. Mene zaboli v glavi, strah me muči in mrzlica me trese. «Kje so oče? Ali so že prišli?» «Še ne,» vzdihnejo mati. «Napadli so jih! Pojdite hitro na pomoč, kdor more!» zakričim na ves glas in hočem pokonci, toda bolečina v glavi je tako huda, da se ne morem dvigniti. —

— Mati začnejo jokati: «Za božjo voljo, že spet se moti! Oh, da ni očeta domov! Kaj bo zdaj z otrokom?!» —

— V meni raste groza. «Mati, mati,» kričim venomer, «hitro na pomoč očetu! Napadli so jih. Zdaj so obnemogli na Ločju!» —

— Mati jokajo, hlapec, pastir in volar stoje pri postelji ter začudeno strme vame. «Mogoče mu je narejeno,» slišim reči hlapca ter se še bolj prestrašim. «Pojdite no po očeta! Saj se mi ne blede! Ali ne vidite, da sem pri zavesti?» ponavljam neprenehoma ter sklepam roke. —

— Mati me še vedno samo tolažijo ter ne morejo zadrževati solz. «Kaj naj začnem sama, kam naj se obrnem?» ihte in vijejo roke. Nazadnje se zgane Martin: «Če bi le bilo res tako?» «Seveda je res, res, res,» kričim jaz, «samo vsuknite se, da ne bo prepozno! Oče se pogrezajo na Ločju!» —

— Tedaj obstanejo vsi. Materi odpove roka in beseda, Martin se prekriža in vsi začnejo begati križem. «Hitro, hitro!» se potem izvije materi obupen krik. «Pokličite ljudi! — Luč — vrvi — Hitro, hitro na Ločje!» —

— Nikomur ne pride na misel, da bi me še kaj vprašal. Vse kriči, bega in leti, kakor da je sodni dan. —

— Čez nekaj časa se vrnejo mati, omahnejo na posteljo in jokajo. Nič ne reko, nič me ne vprašajo, pa tudi jaz molčim in gledam v strop. Zunaj slišim moške korake, glasove in klicanje. Potem je mir. «Zdaj so šli,» si mislim in se pomirim. Bolečine v glavi mi pojenjajo in najraje bi zadremal, tako mi je nekam lahko in prijetno. —

— «Ali si videl očeta?» me vprašajo potem mati, ko si opomorejo. «Videl,» pravim. «Ali si govoril z njimi?» «Skupaj sva hodila po Ločju,» rečem in povem vse do kraja. —

— Mati se tresejo, pokleknejo kraj postelje ter začnejo spet ihteti. «Kaj bo, kaj bo!» ponavljajo brez prestanka. «Otrok moj, kaj bo, kaj bo!» —

— Ne vem, koliko časa sva ostala z materjo tako. Trska je dogorevala in prasketaje se je vilo črno oglje že čisto blizu stojala. «Tema bo,» pravim materi. «Oh, kaj bo, kaj bo!» ponavljajo oni še venomer, vstanejo, gredo omagovaje proti peči ter nažgo in pritrdijo novo trsko v stojalo. Potem obstanejo in poslušnejo. «Ali si slišal?» me vprašajo, ne da bi se ganili z mesta. —

— Res, koraki se bližajo hiši, koraki in govorjenje, spočetkoma bolj pridušeno in nerazločno, potem pa vedno jasneje in jasneje. V sobi vlada taka tišina, da slišim biti v prsih lastno srce. Mati stoje kakor kamen, blede in prepadeni sredi hiše, nepremično strme proti vratom in se tresejo po vsem životu. —

— Koraki so že pri hiši, pod okni, pri vežnih vratih. Zdaj... zdaj... Mati se opotečejo, vrata zaškripljejo in se odpro. Take tesnobne groze nisem doživel vse življenje, kakor sem jo tisti trenutek. «Zdaj, zdajle zagledam očeta mrtvega,» me je pretreslo do mozga. —

— Medtem sta stopila v sobo dva soseda, med njima pa oče, oprti z vsako roko na enega. Zadaj je štorkljal Martin, potem pastir in volar in še več drugih ljudi. —

— Oče so bili blede in blatni do vratu. Mukoma so pokazali z glavo, da bi radi sedli pri peči na klop. Soseda sta jim previdno izpolnila željo. Šele sedaj so se oglasili mati, toda jok in strah in veselje jim je tako sekalo glas, da nisem mogel razumeti nobene besede. —

— «Nam je že trda predla,» sta povedala soseda, ko sta varno posadila očeta na klop. «Do ramen je že tičal v blatu in komaj smo ga še izvlekli. —

— Oče so imeli na glavi dvoje ran, ki pa nista bili nevarni. Mati so hiteli po perilo, dekla je prinesla vode in vsakdo je pomagala, kakor je vedel in znal. Ko so potem očetu izmili rane in jih obvezali, so povedali o svoji nesreči vse tako, kakor sem jih slišal jaz govoriti po padcu s peči, samo tega niso nič vedeli, da bi bili kje kaj govorili z menoj. Ker so se s sosedi vred čudili, kako so prišli mati na to, da so poslali na Ločje ljudi ponje, sem povedal še jaz, kaj se mi je zgodilo. —

— «Kako je vendar vse to čudno na svetu,» so vzdihnili oče. Ta in oni je strme skimal z glavo, ker ni mogel razumeti vsega tega. Kako naj bi bil tudi razumel?! Saj jaz niti danes, po petinsedemdesetih letih, ne vem, kaj bi dejal. —

Stanko Majcen:

Jutro.

Pridi po zvezdah, ki še sijejo,
megla zakriva drhtenje rož
jutranjih.

V rosi električne žice se mijejo,
kupole kipé in lijejo
mrak bagren.

Že težko se gnete...
že s podganami se odpirajo
rovi.

Zélen razkroj se žlahtno razcvete,
stik žice kot blisk se razplete
nad spavači:

Stoje stebri, kot tempelj stoji,
bale blaga in skladi tolšče
cenene.

Nagi, polzki. Še nihaj luči,
še pisan ob strehe se val zaleti
in prične se dobiček.

Pridi po žarkih, ki še lijejo,
megla zakriva drhtenje rož
jutranjih.

Čiste so ustnice in sijejo...
Tenčico odpoljublajo — naj pijejo
mleko in zvezde.